

Особливості художнього перекладу фразеологізмів

В теорії і практиці перекладу існують різні види перекладу. Розрізняють усний і письмовий, синхронний та послідовний, науково-технічний та художній переклади і т.п. Кожен з них має свої особливості та вимоги. Одним з найскладніших вважають художній переклад.

Художній переклад – це вид перекладацької діяльності, завдання якої – створити мовою-рецепієнтом твір, що здатний справляти на читача або слухача естетичне враження, аналогічне впливові оригіналу. З приводу цього Я.І. Рецкер зауважує: „Експресивна адекватність – вирішальний момент при виборі слова в перекладі” [1: 12].

Важливою складовою теорії художнього перекладу є проблема відтворення смислово-стилістичних функцій словесних образів у мові перекладу. Саме оригінальність словесних образів захоплює майстрів художнього слова. Переносне та метафоричне вживання слів робить мову творів багатого, вислів живописним. Воно створює у художніх образах цікаві й несподівані контекстуальні словосполучення і розширює семантичні рамки слів. Тому не дивно, що перекладена книга у свідомості читача займає місце оригіналу і в новому мовному середовищі сприймається як самостійним твір.

Певною мірою перекладач художньої літератури знаходиться в однаковій з письменником ситуації, практично не відрізняючись від нього. Однак, багато двомовних письменників відзначають, що коли їм доводиться перекладати власний твір, вони фактично не перекладають, а наче пишуть твір заново, орієнтуючись на нового читача. Таким чином, перекладаючи, письменник створює „новий оригінал”.

Як показує практика, досягти цього нелегко. По-перше, перекладений текст повинен бути максимально близьким до тексту оригіналу. Кожен практикуючий перекладач художньої літератури має свої методи передачі стилю й епохи автора, але майже усі перекладачі висловлюють схожу думку: хороший переклад – це непомітний переклад. „Перекладач віддає автору себе, цілком розчиняючись у творі. Якщо перекладач, образно кажучи, не вб'є в собі себе, як іконописець убиває в собі живописця, він не зможе працювати”, – зазначає Я.І. Рецкер [1: 127]. Чим краще перекладач робить свою справу, тим менше помітним він є для читача. Особливість творчої особистості перекладача полягає у прагненні максимально близько передати мову та стиль автора твору, що перекладається.

По-друге, сприйняття перекладу людиною іншої культури повинне бути максимально близьким до сприйняття оригіналу людиною первинної культури. Для художніх творів вплив на читача залежить від літературних особливостей тексту. Прочитавши в перекладі твори В.Шекспіра або Ч.Діккенса, читач повинен відчутти силу літературного таланту автора, зрозуміти, чому на своїй батьківщині він вважається великим драматургом, письменником або поетом. Якщо перекладач досягає цього, можна говорити про адекватне відтворення оригіналу.

Поняття адекватності у перекладознавстві може трактуватися по-різному. Одні перекладачі вважають, що твір оригіналу потрібно передавати мовними та стилістичними засобами, що є близькими та зрозумілими вітчизняному читачу, інші наполягають на тому, що важливіше привчати читача сприймати інше мислення та чужу культуру – і для цього йти навіть на насильство над рідною мовою. Виконання першої вимоги (максимальної близькості тексту оригіналу до тексту перекладу) веде до вільного перекладу, виконання другої – до перекладу дослівного, буквального [2].

Для країн Західної Європи характерним є дослівний переклад, що виконує інформативну функцію, тому переклад, зокрема художній, не вважається мистецтвом. Заради збереження букви перекладу західні перекладачі найчастіше перекладають вірші прозою. Творчий перекладач прагне знайти і відтворити аналогічну стилістику в рамках іншої мови. Для досягнення цієї мети можуть використовуватися різні засоби; багато перекладачів вважає, що в даному випадку мета виправдовує засоби.

У нас перекладачі вважають, що оригінал треба розглядати не як сукупність елементів і механічне сполучення складників, а як систему й оригінальну цілісність. У цій системі, за словами Р.П. Зорівчак, кожен елемент має окреслену, задуману автором комунікативну та естетичну функцію. Завдання перекладу – не копіювання елементів і структур оригіналу, а розуміння їх функцій та відтворення цих функцій засобами рідної мови. Отже, при творчому перекладі необхідно врахувати не тільки смислову точність, а й стилістичну та експресивно-емоційну відповідність вибраних перекладачем засобів для передачі оригіналу [3: 17].

Особливого значення дане твердження набуває при перекладі фразеологізмів. Р.П. Зорівчак пише: „Оскільки фразеологізм – дуже складна багатопланова поліфункціональна мовна одиниця, в якій взаємодіють первинний та другий змістові шари, денотативна і конотативна образність, функціонально-стилістична й експресивно-емоційна конотація, то саме ці компоненти треба зіставляти в перекладознавчих дослідженнях при встановленні ступеня адекватності відтворення” [3: 48].

Під предметно-логічним значенням розуміють поняття, яке передає фразеологізм. Воно звільнене від нашарувань образного або переносного характеру, тобто це його основне значення. Саме воно робить фразеологізм самостійною лексичною одиницею і є основою образності, емоційності та стилістичних

забарвлень. Тому предметно-логічна адекватність – це збіг предметно-логічного значення фразеологізму оригіналу і перекладу [3: 47].

Образність, як і переносне значення, властива абсолютній більшості фразеологізмів. Проте в художньому перекладі вимога будь-якою ціною зберегти певні конкретні образи фразеологізмів оригіналу засобами мови перекладу не завжди доречна та можлива. Часто можна досягти повної адекватності перекладу замінюючи образ. В таких випадках, зазначає Р.П.Зорівчак, перекладач повинен керуватись власною інтуїцією. З одного боку, прагнення будь-що зберегти образ, що лежить в основі фразеологізму, може привести до буквалізму і втрати смислового забарвлення; а з іншого, відмова від передачі образу робить переклад бідним і приховує творчу індивідуальність перекладача [3: 49].

Перенесення функціонально-стилістичної конотації фразеологізму з мови оригіналу в мову перекладу є невід’ємною складовою адекватності художнього перекладу, оскільки в тексті перекладу слід зберігати або адекватно передавати стилістичну функцію сталого звороту, а збереження експресивно-емоційної конотації (іншої важливої складової смислової структури фразеологізму) полягає у збереженні в перекладі такого ж емоційного забарвлення, що й в оригіналі [3: 49]. Це пояснюють тим, що різні неприховані образи, що лежать в основі різномовних фразеологізмів, створюють конотативні образи однакового предметно-логічного значення, але різної сили вислову та різного експресивного заряду, тобто різного ступеня інтенсивності.

І нарешті, структурно-граматична будова фразеологізму – це стрижень сталого звороту, що забезпечує його стійкість та відтворюваність. Однак з погляду перекладознавства, фразеологізми з різною структурно-граматичною будовою в мові оригіналу та перекладу можуть бути рівнозначними і здатні забезпечувати повну адекватність відтворення змісту.

З вище зазначеного випливає, що процес перекладання, безперечно, включає творчий момент, на що вказує Р.П. Зорівчак: „При перекладі необхідно розуміти все в мові оригіналу, навіть усі натяки, усе, що стоїть між рядками, але маючи справу з мовою перекладу, необхідно – тут нічого не вдієш! – підходити по-творчому” [3: 17].

В. Муравйов, перекладач з англійської, у перекладах якого ми читасмо О’Генрі, У. Фолкнера, Ф.С. Фіцджеральда, писав: „Переклад повинен бути не правильним, а адекватним. Я без усяких вагань заміню в перекладі слово „стіл” на „стілець”, якщо того зажадає адекватність. Я ж не повідомляю про те, що написано в тексті, а намагаюся відтворити сам текст” [2]. Крім того, успіх перекладача художньої літератури, як відомо, залежить не тільки від близькості його перекладу до оригіналу, але і від естетичної сили перекладу. Як говорить відомий у перекладацьких колах афоризм „Переклади як жінки: якщо вірні, то некрасиві, а якщо красиві, то невірні”.

Таким чином, можливість успішного перекладу закладена в самій суті високохудожнього реалістичного перекладу, який, враховуючи національну специфіку обох мов і їх стилістичні засоби, що перетинаються під час перекладання, знімає їх суперечливість у мовному синтезі двох творчих індивідуальностей – автора та перекладача.

Література

1. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
2. Струк Т.В. Проблема адекватності в перекладі. // <http://www.pereklad.html>.
3. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. (На матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). – Львів: Вища школа, 1983. – 173 с.
4. Шадрин Н.Л. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная стилистика / Ред. Ю.М. Скребнов. – Саратов, 1991. – 220 с.